

CO-OPCITY¹: 'VER-RUIMTE-LIJKING' VAN DE STEDELIJKE CRIMINOLOGIE

Gudrun VANDE WALLE*

Dit artikel heeft tot doel het belang aan te tonen van een beter begrip van de stad in al haar (economische, sociale, politieke, culturele) aspecten voor het criminologisch onderzoek in de stad. Ik geef hier mijn denkproces weer over een denkmethode om stedelijke conflicten (waarin ook normafwijkend gedrag, criminaliteit en de reactie erop vervat zitten) te benaderen. Het denkproces bestaat uit een omzwerving doorheen theoretische benaderingen die het criminologische domein overschrijden. Dit leidt tot het besluit dat de criminoloog slechts de betekenis van de stad kan achterhalen wanneer ze zich laat meezuigen in een interdisciplinair discours. De aanzet tot dit artikel was een ongenoegen over de wijze waarop criminologen betekenis geven aan de stad als biotoop voor onveiligheid. Dit autoritair veiligheidsdiscours reduceert de ware betekenis van de stad als samenballing van historisch-geografische bewegingen tot een causaliteitsrelatie tussen maatschappelijke toestanden en normafwijkend gedrag. We kunnen de stad niet begrijpen wanneer we de ruimte niet binnenbrengen in ons denken. Ruimtedenken betekent dat je geen toestanden bestudeert die wijzigen doorheen de tijd maar moleculaire bewegingen in de ruimte en tussen ruimte en tijd.

1. Probleemstelling

De grote theorieën die autoritair en zelfbewust een concept als waarheid boven de andere disciplines en discoursen stelden, bestaan niet meer. De discoursen bestaan nog wel en bezitten nog een zekere waarde maar hebben hun autoriteit verloren en zich ingepast in een fragmenterende samenleving, een samenleving die niet meer (indien dit ooit al zo geweest is) te vatten is in logisch afleidbare proposities. Ik kan me echter niet van de indruk ontdoen dat de traditionele stedelijke criminologie, de criminologie die vanuit haar eigen studieobject en studiemethode onderzoek doet naar afwijkend gedrag en de reactie erop in de stedelijke context, nog steeds houvast zoekt in een alomvattend verklaringsmodel. Die stedelijke criminologie spreekt in navolging van het politieke discours over afwijkend gedrag in de stad vanuit de vooronderstelling dat er een onveiligheidsgevoel rondwaart. Dit onveiligheidsgevoel

1. Co-opcity was de naam van een hoogbouwwijk met 5000 appartementen die in 1970 opgetrokken werd in een buitenwijk van de Bronx in New York. De woningen werden te koop aangeboden aan een oudere blanke middenklasse bevolking. Later kwamen ook niet blanke kopers zich aanbieden waardoor, zo voorspelde Oscar NEWMAN, opnieuw een criminogene omgeving zou groeien. Co-opcity wordt hier totaal los van deze betekenis gebruikt als een woordspel dat verwijst naar een co-operatie van verschillende discoursen rond het thema 'stad'.

* Assistente Vakgroep Strafrecht en Criminologie, UG.

wordt voorgesteld alsof het een vanzelfsprekendheid is die door iedereen op dezelfde wijze geïnterpreteerd wordt. Het onveiligheidsgevoel vormt het uitgangspunt om dan aan de hand van een deductieve methode op zoek te gaan naar de oorzaken van normafwijkend gedrag.

In dit artikel proberen we aan te tonen dat de 'stedelijke criminoloog' het gezichtsveld verbreed heeft naar alle elementen van de maatschappelijke context maar slechts in die mate dat ze weerspiegeld worden in het gedrag en de interactie van mensen. Dit heeft echter tot gevolg dat de criminologie haar actieterrein heeft moeten verengen tot het louter aanwijzen van indicatoren als herkenningsteken van onontgonnen achterliggende mechanismen. Omdat deze verenging van de stad tot een locatie van interactieprocessen ook een vertekening geeft van de stedelijke ruimte als samendrukking van globale bewegingen, zal de criminoloog niet tot een begrip komen van die stedelijke ruimte.

Van daaruit betogen we voor een deconstructie van het veiligheidsdiscours dat aan de basis ligt van dit verengd criminologisch discours over de stad en een reconstructie van een verruimd interdisciplinair discours over de stad. We doen dit door het begrip ruimte binnen te brengen in het historisch denken over steden. Historisch denken in de criminologie isoleert de evolutie van één maatschappelijk aspect en legt van daaruit een causaal verband met afwijkend gedrag of de reactie daarop. Historisch-geografisch denken zet het blikveld open voor de ontwikkelingen in de stad als resultaat van globale bewegingen en de ontwikkelingen van de stad als impuls tot globale verandering. Deze dialectische beweging is een samenspel dat niet kan verscheurd worden zonder een gedeelte van de betekenis te verliezen.

Twee denkrichtingen die sterke impulsen hebben gegeven aan de nog jonge geschiedenis van de criminologie, het marxistisch georiënteerde denken en de ideeën van de Chicagoschool, vormen een houvast in de denkoefening over de stedelijke ruimte en haar betekenis. Ze vinden elkaar uiteindelijk op hun weg door een toepassing van GIDDENS' structuratietheorie. Deze abstracte constructie vormt een methode om de beperktheid aan te tonen van het denken over de stad vanuit de notie veiligheid en tegelijkertijd een bewijs dat 'de' criminologie alleen niet in staat is stedelijke conflicten te vatten. Daarom moeten we ons als 'stedelijke' criminologen herorganiseren naar wat in economische termen heet een 'geregionaliseerde flexibele specialisatie'. Regionalisering duidt op het belang van de ruimtelijk dynamiek wanneer we over steden spreken. 'Flexibiliteit' dwingt ons tot het verlaten van de klassieke disciplinaire grenzen om te komen tot een vallei van discoursen. Specialisatie wijst op het feit dat elk discours een bijdrage levert tot het begrip van de bestudeerde lokaliteit.

2. Veiligheid als een rots in een fragmenterend criminologisch discours

In 'the fragmentation of criminology' stellen ERICSON en CARRIERE de plaats van de criminologie in de fragmentering van de disciplines centraal (ERICSON en CARRIERE, 1994). De fragmentering van de criminologie wordt toegeschreven aan drie bewegingen die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn: de fragmentering van de

academische wereld op zich. In alle menswetenschappen vervagen de grenzen van studiegebied en methode. Vooral sociale bewegingen en actiegroepen hebben de criminologie erop gewezen dat normen van menswaardigheid en gelijkheid ernstig met de voeten werden getreden. Het studiedomein breidde zich uit tot andere vragen dan enkel de actie-reactie op criminaliteit. Als antwoord daarop verscheurde de criminologie in verschillende denkrichtingen variërend van een linkse naar een rechtse oriëntatie. Naar methode is de criminologie bij uitstek een discipline die, afhankelijk van het studieobject en van de denkrichting, gaat sprokkelen in het discours van andere disciplines om tot een verklaringsmodel te komen. De belangrijkste disciplines zijn de psychologie, economie, de politieke en sociale wetenschappen, de filosofie. De meeste criminologen, die de auteurs essentialisten noemen, houden vast aan strikte grenzen van het eigen discours uit angst hun autoriteit in het onderzoeksdomein te verliezen. We kunnen de criminoloog vergelijken met een reiziger en de wereld als een geheel van wetenschappelijke discourses die afgebakend worden door landsgrenzen (grenzen tussen disciplines). De criminoloog zoekt regelmatig andere contreien op (andere disciplines met eigen discourses) en van elke reis brengt hij/zij een souvenir mee, iets eigen aan het land of een cultuur (de andere discipline of een ander discours). Dat souvenir voegt hij dan toe aan het eigen discours als een curiosum om de eigen theorie te verrijken.

Dit brengt ons bij de tweede oorzaak van de fragmentering van de discipline, namelijk de verbrokkelde institutionele reacties op criminaliteit. In de stedelijke criminologie kunnen we drie reactietrends vaststellen tegenover afwijkend gedrag: de sociale preventie die bestaat uit kortlopende werkgelegenheidsprojecten, opvangcentra voor probleemjongeren, buurthuizen, ... Daarnaast is er de steeds verder doordringende trend van de situationele preventie die de laatste jaren vooral weerklank vindt in de technopreventieve sector, zoals het plaatsen van camera's in publieke ruimtes maar ook het aanbrengen van antigraffitilagen, het opslaan van persoonsgegevens in toegangskaarten, ... Ten slotte is er het repressief optreden van politiediensten. Dit repressief apparaat staat op zich al symbool voor de fragmentering van de reactie op criminaliteit in de stedelijke context. Waar formele sociale controle in de straat voorheen bestond uit het symbolische blauwe uniform, heeft het symbool nu een veelheid aan kleurschakeringen aangenomen die in meer of mindere mate instaan voor de detectie van crimineel gedrag. Hoewel de politie nog steeds formeel het geweldsmonopolie van de staat in praktijk omzet, zijn er naast en vastgehaakt aan de politie een aantal diensten gecreëerd die in de schemerzone werken tussen repressie, preventie en welzijnswerk.

Hoe komt het dat deze controlefunctie langzaam overvloedt op alle elementen² van de stad? Publieke bewaking over veiligheid is de laatste mogelijkheid voor de staat om regulerend op te treden in het sociale leven. Private controle op veiligheid zorgt voor de continuïteit van het consumptiekapitalisme. Het veiligheidsdiscours heeft vanuit het oogpunt van de staat een zalvende werking, vanuit de economisch-

2. Op architectuur, op hulpverlening, op huisvesting, op consumptie, op ruimtelijke ordening, ...

financiële wereld een regulerende werking. Alles wordt echter vanuit dat ene discours verduidelijkt als het een eenduidige inhoud heeft. Deze benadering heeft een omgekeerde werking. Het is een autoritaire en totalitaire benadering van een gefragmenteerde samenleving met heel diverse problemen. De wereld wordt volgens dit discours voorgesteld als onveilig zowel op micro- als op macroniveau, zowel lokaal als globaal, in sociale conflicten, bij destabilisering van de financiële wereld, bij migratieprocessen, ... Deze maatschappelijke conflicten worden bestempeld als risico's voor veiligheid die dan ook benaderd worden vanuit het veiligheidsdiscours. Deze onveiligheid, zo wordt gesteld, moeten we aanpakken en bestrijden door de risico's die het onveiligheidsgevoel aandrijven, te detecteren. Die risico's moeten dan onder controle gehouden worden of moeten we uitdoven door kort op de bal te spelen.

Dit geüniformiseerde discours bestaat uit drie proposities die noodzakelijk als waar worden aangenomen.

Gebeurtenissen, conflicten, situaties die 'bedreigend' zijn voor het evenwicht in de samenleving moeten als gevaarlijk gedefinieerd worden. Door de creatie van een 'vijand', een groep van mensen met dezelfde kenmerken, een locatie in de stedelijke ruimte, een moment van de dag, wordt een onveilig klimaat geconstrueerd. Mensen die in aanraking kunnen komen met die 'vijand' moeten een onveiligheidsgevoel aannemen. Daar spelen de media een belangrijke rol in maar ook het overheidsbeleid op lokaal en op federaal niveau, de stem van politieke partijen en, niet te verwaarlozen, het wetenschappelijk discours van disciplines die raakvlakken hebben met deze 'vijand'. De stedelijke criminologie werd de laatste decennia volledig opgeslorpt door het veiligheidsdiscours en biedt legitimatie voor deze sociaal geconstrueerde onveilige samenleving. De criminoloog kreeg de rol toebedeeld om het irrationele gevoel van angst (een subjectieve individuele reactie een bedreigende situatie of toestand) te rationaliseren om van daaruit rationele middelen te creëren die de pijn verzachten. De criminologisch gerationaliseerde standaard voor angst en bedreiging wordt de maatstaf voor gepercipieerde angst en onveiligheid.

Het belangrijkste rationele middel om het onveiligheidsgevoel te lenigen is het zich verzekeren tegen risico's. De verzekering is de gelegitimeerde reactie op het gecreëerde onveiligheidsgevoel. Het heeft de weg gevonden naar de consumptie-markt waar het als koopwaar wordt aangeboden ter bestrijding van het onveiligheidsgevoel. Hoe meer men verzekerd is tegen de vermeende risico's, hoe minder men de kans loopt het slachtoffer te worden van die risico's.

Wat op zich een alomvattend discours vormt in de samenleving, een samenleving die gestuurd wordt door alles in het veiligheidsdiscours te introduceren en het via het hierboven geschetste mechanisme te benaderen, geeft aanleiding tot een verruiming van het studiedomein van de criminologie. Veiligheid werd in het criminologische domein tot de jaren tachtig bestudeerd vanuit de relatie met criminaliteit en afwijkend gedrag. Doordat het veiligheidsdiscours zich heeft uitgebreid tot alle facetten van het sociale leven, heeft de criminologie haar houvast verloren. De criminologische wetenschap is deel geworden van een alomvattende veiligheidsdiscours. In dit discours botst de criminologie op de grenzen waarbinnen ze zichzelf

het spreekrecht heeft toegeëigend en wordt ze geconfronteerd met het probleem dat deze realiteit nog moeilijk te vatten is door één discipline. Ze zit verstrikt in een web van verhalen die allemaal leiden naar die ene centrale constructie, 'onveiligheid'. In dit web zijn draden gespannen naar economie, politiek, sociale relaties en conflicten, culturele diversiteit, stedelijke structuren, symbolische architectuur, ...³ De criminologie heeft echter niet de mogelijkheden in zich om deze mechanismen te doorgronden. Ze is op dit terrein verworden tot een generalist, een huisarts die de oppervlakkige symptomen kan vaststellen en genezen, maar de dieper werkende oorzaken van de zich veruitwendigende symptomen overlaat aan de specialist. Haar discours reikt niet verder dan de raakvlakken van het veiligheidsdiscours met de samenstellende elementen.

3. De creatie van Ruimte in de stedelijke criminologie

Om onszelf te bevrijden uit het verstikkende web dat het veiligheidsdiscours is, moet de criminoloog een andere weg zoeken om stedelijke problemen te benaderen.

We zoeken ons heil in een kritische reflectie van een 'historische' criminologie naar een historisch-geografische criminologie waarin de stedelijke ruimte centraal staat als middel tot creatie en destructie en als product van creatie en destructie. We proberen daarbij de visie op de stad als vaststaand decor voor sociale relaties en conflicten te overstijgen naar een stedelijk perspectief waarin de ruimte als actief bestanddeel sociale veranderingen beïnvloedt en ondergaat. De ruimte opslorpen in het criminologische veld betekent dat we het valse beeld van onveiligheid kunnen afbouwen om de elementen die een stad maken tot wat ze is te analyseren (JARVIS, 1998).

Eens we plaats gemaakt hebben voor de ruimte (de stedelijke ruimte) in het criminologische discours, moet de criminoloog ook zijn/haar reizigersbestaan aanvullen met wederzijdse openheid tegenover andere culturen, andere discoursen. Net zoals het in onze samenleving werkt, staan er disciplines aan de grenzen te dringen om het grondgebied binnen te komen omdat ze het gevoel hebben dat de vermenigving van culturen vruchten kan afwerpen (ook criminologen steken de grens over om de taal te leren van andere culturen). Wanneer je de grenzen openstelt voor die andere culturen (andere discoursen) betekent dit dat je die vreemde cultuur ook spreekrecht geeft op het terrein, dat je de eigen wetenschap democratiseert. Je ontwikkelt een multidisciplinaire wetenschap voor de benadering van de stedelijke ruimte. Wanneer de criminologie dan een stap terugzet op haar terrein van normafwijkend gedrag en de reactie erop, het eigen denken in relatie brengt met het den-

3. Ik vergelijk de stedelijke ruimte met een spinnenweb en elke draad met een discipline, een element van de stedelijke ruimte. Deze draden zijn allemaal met elkaar verbonden. Als je het geheel wil begrijpen moet je de draden kunnen volgen. De criminologie zit echter gevangen in de kern van het web, het veiligheidsdiscours. Daarbinnen ziet ze alle draden wel vertrekken maar kan de lijn niet volgen omdat ze haar eigen discours heeft opgesloten in het veiligheidsdiscours. De criminoloog kan dus enkel spreken over het aanwezige teken van wat over de barrière waarschijnlijk verder loopt.

ken van die andere culturen (andere discoursen), ligt de weg open voor een interdisciplinaire benadering.

Volgens FOUCAULT dwingt de huidige samenleving waarin grenzen vervagen, de menswetenschappen tot een interdisciplinaire dialoog. De menswetenschappen vloeien in elkaar over en vullen elkaar steeds aan. De grenzen van de disciplines vervagen, intermediaire en samengestelde disciplines vermenigvuldigen zich eindeloos tot ze zelfs hun eigen studieobject dreigen te verliezen (ERICSON en CARRIERE, 1994). Zo zal de criminologie, wanneer ze de stedelijke criminaliteit benadert door rekening te houden met alle factoren die meespelen in de stedelijke ruimte, in een totaal ander discours terechtkomen waarin het studieobject (normafwijkend gedrag in de stad) dreigt te vervagen. Deze interdisciplinaire benadering zal de begrensdheid aantonen van het studieobject en van de methode die tot dan verkozen werd om tot een verklaringsmodel te komen. Deze interdisciplinering moet leiden tot wat BUTLER noemt de creatie van een mozaïek. Haar analyse van genderdeviantie bestond uit het samenbrengen van de kritische reflecties die balanceren op de rand van verschillende disciplines. Zij stelt dat de complexiteit van gender vraagt om een interdisciplinair en postdisciplinair discours om te kunnen weerstaan aan de gewenning aan één disciplinaire benadering en aan de vernauwing van het gezichtsveld. Ze vat deze gedachte met de term 'radicale reflexiviteit'. Analooq aan het interdisciplinaire mozaïek van BUTLER, moeten de stedelijke problemen benaderd worden vanuit een interdisciplinair discours waardoor alle facetten van de stad op hetzelfde forum spreekrecht krijgen. Of zoals ERICSON en CARRIERE stellen:

'Etnocentric in terms of discipline and political position, many criminologists persist in believing that what they do is most central and worthwhile while other approaches are worn, unproductive or simply wrongheaded. As is characteristic of all forms of ethnocentrism, they experience dis-ease about interdisciplinary boundaries that are blurred or desintegrating. This heightens the anxiety about the value of their projects and the distinctiveness of their own academic identity.' (ERICSON en CARRIERE, 1994).

4. De betekenis van Ruimte in het spreken over de stad

Wanneer we over 'de stedelijke ruimte' spreken, moeten we dit concept ook verduidelijken.

De term 'ruimte' staat centraal in de analyse van wat JARVIS noemt de 'geografische verbeelding' (JARVIS, 1998). De *geographical imagination* of de geografische verbeelding wijst op het ruimte-denken als een constructie om de werkelijkheid te benaderen net zoals het tijds-denken slechts een constructie is om een structuur te zien in ontstaan, ontwikkeling en verandering.

Dominante ideologieën houden vast aan de geometrische betekenis van de ruimte als de (on)begrensdte uitgebreidheid waarin zich lichamen bevinden. 'Space' moet worden losgekoppeld van de gedachte dat de ruimte een vaststaand, statisch object is, het resultaat van een sociohistorisch proces. Veel meer is de ruimte het levend product en een determinant van het sociohistorisch ontwikkelingsproces. De ruimte

is geen arena waarin het sociale leven zich ontplooit, het is een medium waardoor het sociale leven wordt geproduceerd en gereproduceerd (GREGORY, in JARVIS, 1998). We moeten de ruimte dan ook lezen als plaatsen van continue strijd tussen waarden en betekenissen, als verhalen over de culturele codes die gegroeid zijn in de bestaande machtsstructuren. De belangrijkste indicatoren van die machtsstructuren zijn klasse, etniciteit en gender. Rond deze indicatoren speelt zich een machtsstrijd af die zijn weerslag vindt in de culturen op een bepaalde plaats. Wanneer we de samenleving vanuit het tijdsperspectief benaderen, richten we onze focus op één machtsstrijd, op een beslissende factor met zijn oorzaken en gevolgen, terwijl we blind blijven voor de andere conflicten die zich tegelijkertijd ontspannen en op elkaar inwerken in de ruimte. Een benadering van de samenleving via het ruimteaspect biedt de mogelijkheid het spectrum open te zetten voor het samenspel van factoren, voor de synchrone conflicten die aan de gang zijn en op elkaar inwerken.

Toch houden de meeste wetenschappelijke disciplines vast aan de interpretatie van de ruimte als een meetbaar volume waarin zich van alles afspeelt zonder dat die ruimte een andere functie heeft dan het afbakenen van het sociaal handelen. De stad is het tijdelijke resultaat van culturele en historische bewegingen, concentraties en diversificaties waarin economie, politiek en sociale fenomenen in een ruimtelijke concentratie voortdurend interageren op een wijze die niet zomaar te vatten is in een causaal verklaringsmodel. Toch stelt de criminoloog de stad voor alsof het een vaststaande en onbeweeglijke structuur is die logischerwijs zekere criminogene factoren in zich draagt. Daarnaast hebben we een zekere pretentie die structuren te zien en de causaliteit tussen de verschillende deelaspecten van stad en menselijk gedrag volgens het logisch denken te kunnen afleiden. Het veiligheidsdiscours wordt in de stedelijke criminologie op lokaal vlak benaderd. Onveiligheid is in dit discours geënt op de lokale gemeenschap en wordt dan ook op lokaal vlak met alle wapens die voorhanden zijn bestreden. Stedelijke problemen vinden hun oorsprong echter in een globale dynamiek op macroniveau die haar specificiteit verwerft doordat ze in een specifieke context broeit, vegeteert (LIPPENS, 1998). Een herdenken van de stedelijke ruimte door een inleiding van het geografisch discours in de criminologie leidt onvermijdelijk tot een falsificering van die causale verklaring maar ook een verrijking van het theoretisch veld.

'It is suggested that to abstract spatial phenomena as things in themselves and to treat space in isolation is to abstract from the totality of phenomena and thereby to limit severely the possible explanation that can be offered, frequently mystifying and obscuring more fundamental causes in the process.' (GREGORY, in SOJA, 1989).

5. Bruggen bouwen tussen Micro-Macro

Opdat de criminoloog de ruimte in haar taal zou kunnen opnemen, ontbreekt er, naar mijn mening, in het criminologisch denken een brug tussen macro-ontwikkelingen en ruimtelijk gesitueerde micro-implicaties in de stedelijke context. Aanhangers van een microanalyse van de samenleving en haar interactieprocessen analyseren de wijze waarop actoren met elkaar interfereren in een afgebakende ruimte, de implica-

ties van sociale structuren in de beperkte ruimte, de wijze waarop individuen of groepen het lokale beleid proberen te sturen. Deze interactionistisch georiënteerde denkers verwijten de denkers van de grote structuren de lokale identiteit te missen eigen aan elke gemeenschap die niet in een politieke en economische macroanalyse te vatten is. De macrodenkers kijken minachtend neer op de criminologen 'van de kleine entiteit' omdat deze voorbijgaan aan de politieke, economische en ideologische dimensies van de westerse samenleving als geheel. De studie van het gedrag van de stedelijke actor is beperkt tot de lokale gemeenschap terwijl de stedelijke conflicten het resultaat zijn van ruimere sociale mechanismen.

Beide denkrichtingen zijn van onmisbaar belang om de sociale relaties en conflicten in tijd en plaats te begrijpen. Micro en Macro zijn twee verschillende denkrichtingen die elkaar uiteindelijk op hun weg ontmoeten met een pakket aan inzichten die ze aan elkaar uitwisselen. GIDDENS illustreert dit op gevatte wijze in zijn structuratietheorie (CRAIB, 1992). Structuren hebben geen bestaan buiten het handelen en buiten de actoren van het handelen. Het zijn geen externe sociale systemen die ons handelen sturen en waar we in meegedreven worden. Actoren zijn de producenten, reproducenten en hervormers van structuren gegroeid door hun interactie in tijd en ruimte. Om deze structuren te begrijpen moet de sociologie (en logischerwijs ook de criminologie) de gesloten grenzen van de discipline openbreken om het geografisch en historisch discours binnen het eigen discours op te nemen. Macro impliceert een microniveau waar de macro-ontwikkelingen hun neerslag vinden en waar macro-ontwikkelingen ook hun wortels vinden terwijl het macrodenken de specificiteit van het microniveau niet kan vatten als ze het ganse groeiproces in tijd en ruimte verzwijgt.

Stedelijke criminologen komen er niet toe de brug te bouwen tussen deze twee niveaus. Het veiligheidsdiscours is daar een duidelijk voorbeeld van. (On)Veiligheid wordt op lokaal vlak geconstrueerd en gevoeld. Door het vermeende onveiligheidsgevoel (een gevoel dat zou totstandkomen door een interactie van individuen met hun sociale omgeving) van mensen als uitgangspunt te nemen om controle te krijgen over conflicten en spanningsvelden in de stad, definieert de criminoloog de neerslag van een ingewikkeld proces als een breuk in de interactie. Deze verenging van een veld waar micro en macro elkaar omstremgelen, leidt tot een verarming van theorievorming maar meer nog tot een eenzijdige controlerende functie van de criminologie. De omgevingscriminologie met haar wortels in de humane ecologie van de Chicago-school heeft een grote bijdrage geleverd aan de eenzijdige lokaal begrensde visie op stedelijke problemen. Vanuit een verenging van de humane ecologie naar een afgebakende controleerbare buurt, gingen criminologen lijden aan een blindheid voor socio-economische energieën die door de wereld raasden en hier en daar vernielingen aanrichtten. We proberen hier een denkpiste te ontwikkelen om die brug te bouwen. Onze pijlers zijn de ideeën van de 'Chicagoschool in zuivere vorm' los van latere afkooksels. Aan deze pijlers hangen we de ideeën van de neo-marxistische geografie, om tot een resultaat te komen van wat moet uitgroeien tot een verrijkt de stedelijke criminologie als flexibele specialisatie in het denken over steden.

6. Micro-interactie in een ruimtelijk perspectief

De Chicagoschool heeft vooral in de jaren '20-'30 een belangrijke rol gespeeld in de contextualisering van de sociale wetenschappen in een ruimtelijk perspectief. Hoewel het werk van de school erg empirisch georiënteerd was, heeft ze toch enkele inzichten bijgebracht die tot nu bijdragen tot het begrip van stedelijke mechanismen. PARKS vergelijking van de samenleving met het biotische niveau, toonde aan dat er krachten aan het werk zijn binnen de stadsgrenzen die een fysische scheiding en groepering tot stand brengen van verschillende groepen en sociale instellingen van de samenleving. De studie van migratieprocessen binnen Chicago gaf een beeld over wisselende sociale en culturele conflicten en relaties tussen bewoners van buurten. Voor de criminologie zijn het vooral SHAW en MC KAY die een aanzet gaven in de Verenigde Staten tot de sociologische studie van delinquent gedrag aan de hand van empirisch onderzoek. Hun grootschalig Chicago Area Project was, wat JANOWITZ noemde, 'een eerste poging om een einde te stellen aan het welvaartscolonialisme in de stad en een aanzet voor het stedelijk beleid om de aandacht te gaan richten op achtergestelde buurten' (KURTZ, 1984). Hun empirische onderzoeken naar sociale desorganisatie lieten een zekere, niet echt overtuigende correlatie doorschemeren tussen de socio-economische status, hoge mobiliteit, en heterogeniteit aan de ene kant en delinquentie aan de andere kant.

In tegenstelling tot de vele latere adepten van de Chicagoschool die dachten dat ze met krotopruijing de sociale en/of criminele problematiek konden saneren, wisten de Chicagoschool-onderzoekers deze valkuil te vermijden (VAN SOOMEREN, 1991). SHAW sluit zijn resultaten van zijn onderzoek naar 'Delinquency Areas' af met volgende bedenking:

'It should be clearly understood that this study is not an attempt to show that delinquency is caused by the simple external fact of location. We are pointing out here that delinquency tends to occur in a characteristic type of area. More intensive analysis of these areas is necessary before the factors that characterise delinquency-producing situations can be indicated'. (SHAW, 1929).

Hoewel deze auteurs zich afhielden van causale verklaringen en enkel de criminaliteitsgraad in relatie brachten met de fysische en sociale omgeving, werd deze theorie en de ganze school tussen de jaren dertig en de jaren zestig onrecht aangedaan. Criminologen brachten een causaliteitsverband binnen in de omgevingscriminologie wat aan de hand van empirisch onderzoek in steden en afgebakende buurten afwisselend werd bevestigd en weerlegd.

De Chicagoschool gaf later vooral aanleiding tot een verengde discussie binnen de criminologie over de mate waarin een buurt, een gemeenschap controleerbaar is en op welke wijze die controle kan worden uitgevoerd. In de jaren zeventig krijgt de omgevingscriminologie een nieuwe injectie met Defensible Space. Terwijl de eerste telgen van de Chicagoschool een studie maakten van wijkopdeling en de sociale conflicten die verschuivingen met zich meebrachten, verengden de latere adepten het studiedomein tot de controleerbaarheid van afgebakende lokaliteiten zoals de woonomgeving. De situationele preventie kreeg een extra stimulans vanuit

de overheid, die zich steeds meer ging terugtrekken uit het terrein van sociale voorzieningen en stedelijke kwaliteitszorg. 'Doe het zelf'-controle werd het handelsmerk van de stedelijke criminoloog. Terwijl ze met een gereedschapskist door buurten trokken om het stedelijke meubilair bij te spijkeren en de controleerbaarheid te verhogen, hadden ze geen oog voor andere mechanismen die de stedelijke ruimte dieper kwetsten en waarvan de teloorgang van huizen en straten slechts een uiting was (VAN SOOMEREN, 1991). We denken bijvoorbeeld aan de herinrichting van de stad om de mobiliteit te verhogen, wat aanleiding gaf tot de aanleg van brede straten, de exodus van de middenklasse en de verdrijving van lagere klassen naar sociale wijken aan de rand.

Deze eerder brave situationele preventietheorieën ontspoorden in gevaarlijke criminologische benaderingen, zoals FELSONS 'routine activity approach' (FELSON, 1987). Deze benadering stippelt uit hoe de dagelijkse routine potentiële daders, een aantrekkelijke omgeving en de afwezigheid van criminaliteitscontrole samenbrengt in tijd en ruimte. Daarvoor gebruikt hij het principe van de minste moeite. Dit principe houdt in dat een dader geen calorieën, tijd of schoenen verspilt om zijn daad te plegen. Wanneer je de routine van mensen kan doorgronden, zou je ook in staat moeten zijn te voorspellen wanneer, waar en hoe de meeste misdrijven gepleegd worden. Door de routineactiviteit in relatie te brengen met de menselijke ecologie komt hij tot het principe dat 'the systematic accident', de schijnbaar sporadische gebeurtenis, kan gestructureerd worden door de omgeving. Deze structuur is gebaseerd op de studie van hoe mensen zich bewegen in de stedelijke omgeving. In *Routine activities and crime prevention in the developing metropolis* beschrijft FELSON hoe de stad door de economische activiteiten gewijzigd is van een geheel van gemeenschappen, naar de teloorgang van de gemeenschap en het openstellen van de straten tot wat we nu ervaren als het privatiseren van de publieke ruimte door de creatie van faciliteiten (FELSON, 1998). Het is opmerkelijk hoe deze auteur de ruimte benadert als medium van sociaal gedrag en niet louter als het decor voor sociale processen. Door de wijziging in stedelijke structuur, verandert ook het routineus gedrag van mensen. Wanneer we dit inpassen in 'de routine activity approach' betekent dit dat preventie van criminaliteit mee moet evolueren met de gewijzigde routine. Kleine gemeenschappen in de stad vertonen een sterke informele sociale controle. Toen de stad werd opengetrokken (de stedenbouw en architectuur van het modernisme) voor de consument, betekende dit een verlossing (letterlijk en figuurlijk) van de informele sociale controle en de nood om formele sociale controle uit te breiden. De stad waarin we nu leven krijgt steeds meer de vorm van een patchwork van wat FELSON noemt 'facilities' (easy places) of 'malls', gesloten geprivatiseerde ruimtes waar verschillende functies in ondergebracht worden.⁴ De gebruiker, de consument beweegt zich tussen deze geprivatiseerde ruimtes via de publieke wegen die enkel nog nut hebben als verbinding tussen deze geprivatiseerde

4. Voorbeelden van deze geprivatiseerde ruimtes zijn de shoppingcentra (binnen of buiten de stadskern), pretparken, woon –en kantoorruimtes onder een dak, tentoonstellingen (wereldtentoonstellingen), beurzen, vakantiecentra, Silicon Valleys, ...

ruimtes. De auteur ziet de stad als een netwerk van private ruimtes en functionele publieke verbindingswegen rooskleurig in. Criminaliteitspreventie wordt een stuk makkelijker nu de controle verstevigd wordt door de gesloten kernen in de stad!

Hoewel deze auteur de globalisering van de samenleving in de ruimte situeert en de gevolgen ervan uittekent op microniveau, getuigt zijn theorie van een extreem enggeestige vorm van situationeel-preventief denken. Dat deze stedelijke structuur de leden van de samenleving die economisch waardeloos zijn, aan de deur laat staan van deze geprivatiseerde ruimtes, wordt buiten beschouwing gelaten. Zijn hypercontrole theorie in de stedelijke ruimte geeft aanleiding tot extreme uitsluiting van sociaal gestigmatiseerde groepen. De 'routine activities principle' draagt bij tot een etnische en economische zuivering van de stad.

'It certainly sees urban concentrations as resulting from industrialisation and capitalism: but it rapidly places these considerations to one side and looks to interactions between people as the prime explanation.' (P. DICKENS, 1990).

De stad onderscheidt zich volgens de Chicagospecialisten in densiteit, heterogeniteitsanomie, functionele solidariteit, geografische concentraties, ... Deze kenmerken zijn inderdaad wel accuraat maar ze gaan voorbij aan de meer fundamentele kenmerken van de stad die ontstaan wanneer tijd, ruimte en macht samengedrukt worden. Om stedelijke problemen te benaderen, moeten we even loskomen van de lokale gemeenschapsbenadering en de relatie sociale interactie – structuur in de historisch-geografische bewegingen van de stad situeren. Dit brengt ons bij de laatste telgen van het marxisme die vaste grond vonden in de neomarxistische geografie.

7. Een emancipatorische macrobenadering⁵

Het marxisme ging oorspronkelijk prat op een antiruimtelijke traditie als tegenreactie op HEGEL, die de ruimte boven de tijd stelde. Het hegelianisme zag de historische tijd als aangedreven door de immanente rationaliteit van de ruimte in de betekenis van de staat. MARX draaide de redenering om. Hij zag de ruimte als product van het productieproces en als stuurloze boot in de golven van het productieproces. LEFEBVRE treedt deze antiruimtelijke houding van de vroeg marxistische traditie bij, daar waar hij de hernieuwde aandacht voor de ruimte toeschrijft aan de gewijzigde vorm van kapitalisme (doordat arbeiders doorheen de tijd rechten verworven hebben en de winst van de industriële productie daalde, heeft het kapitaal andere wegen gezocht om haar macht verder uit te breiden in andere sectoren en verspreid over de ruimte wat uiteindelijk leidde tot de economische globalisering) (LEFEBVRE, 1972). Waar economie voorheen veel sterkere binding had met de plaats van inplanting, is economie en dan vooral het financiële aspect zo mobiel dat in een fractie van een

5. Hoofdstuk 5 is vooral gebaseerd op het werk van SOJA, *Postmodern Geographies*. Het vormt voor mij de aanzet tot het ruimte-tijdsdenken over stedelijke conflicten. Het zou echter van weinig wetenschappelijkheid getuigen, mocht ik in de toekomst blijven steken bij dit ene werk. Zie: E. SOJA, *Postmodern Geographies*, Londen, Verso. 1989.

seconde een crisis door de verschillende werelddelen suist. Tijd wordt gereduceerd tot een minimum terwijl ruimte enkel begrensd wordt door de menselijke capaciteiten.

Twee denkrichtingen die elkaar op hun weg gevonden hebben, stuurden het marxisme in de richting van een ruimtelijke dimensie, de Franse marxistische traditie en de neomarxistische geografie. De oorsprong van de marxistische geografie moeten we zoeken in de Franse intellectuele traditie van de 19e eeuw. De Franse utopisten (de utopische Saint-simonisten, de anarchistische Fourieristen en aanhangers van PROUDHON) wilden de ruimte heroveren op de bedreigende inpalming door de kapitalistische productiewijze. De marxistische Franse traditie sloot nauwer aan bij het hegeliaanse denken dat de ruimte als determinant van de historische evolutie beschouwde. Het slaagde er echter niet in het verstokte historisch-materialisme van het westers marxisme te overtuigen van de ruimtelijke dimensie. GRAMSCI sloot het ruimtelijke aspect impliciet in in de sociale formatie van politieke, ideologische en culturele kapitalistische dimensies. Een ruimtelijk conflict werd, volgens GRAMSCI, veroorzaakt door de ruimtelijke relaties eigen aan de sociale formatie en aan de eigenheden van plaats en lokaliteit in de kapitalistische samenleving. Hij heeft dan ook een belangrijke impuls gegeven aan de marxistische ruimtelijke analyse. Het marxistisch geografisch denken vond echter pas uitdrukkelijk ingang in de kritische sociale theorie met de Franse marxistische filosoof Henri LEFEBVRE. Na 1950 werd hij ook de belangrijkste ruimtelijke denker in het westers marxisme. In *La production de l'espace* beschrijft hij de ruimte als een actieve component van constructie, behoud en verandering van de sociale orde. Hij gaat op zoek naar een algemene theorie die zowel de ruimte vat in al haar verschijningsvormen als de ruimte als ontologisch proces. Ruimte betekent voor LEFEBVRE zowel de sociale ruimte of de fictieve plaats waar ideeën van mensen elkaar vinden als de fysische ruimte of de materiële basis waarop en waarbinnen het groepsleven zich afspeelt. De stedelijke ruimte is de plaats waar de dominante verhoudingen van productie en reproductie zich afspelen. Aansluitend hierbij kunnen we FOUCAULT citeren met zijn definitie van stad als *'een knooppunt gebouwd rond de aanwezigheid van sociale macht. Het is een controlecentrum, een citadel getekend om te beschermen en te domineren aan de hand van de kleine knepen van de habitat, van een subtiële geografie van bewaking, van een sociale disciplineren en van een ruimtelijke differentiatie'* (JARVIS, 1998). Het kapitalisme heeft geleidelijk aan de stad omgevormd tot een lappendeken van productie-eilanden en oncontroleerbare nederzettingen voor de arbeiders. Deze stedelijke ruimte ging dan ook een belangrijke rol spelen in de reproductie van de kapitalistische productiewijze. Door tussenkomst van de staat, werd de ruimte het middel tot productie, consumptie en controle. SOJA meent dat geen enkele sociale revolutie nu nog een kans op slagen heeft zonder tegelijkertijd een ruimtelijke revolutie te voeren.

Aan de andere zijde, in het traditioneel westers marxisme, duurde het tot de jaren zeventig tot de ruimte meer ging betekenen dan een meetkundig begrip gestuurd door het kapitalistisch productieproces. Geografen werden zich toen bewust van het feit dat ze in een geïsoleerde positie zaten en geen weerklank vonden bij andere

disciplines. Deze 'outsiders positie', versterkt door het feit dat de steden ernstige veranderingen ondergingen onder invloed van de economische en sociale crisis en de universiteiten in de woelige jaren zestig voor de radicale politieke zijde kozen, leidde ertoe dat de geografie zich afzette tegen de positivistische benadering van de ruimte en heil zocht bij de grote Europese scholen van de radicale sociale theorieën. Een voorbeeld van deze radicalisering is de geograaf David HARVEY, die in 1969 nog zijn positivistisch georiënteerde *Explanation in Geography* schreef terwijl vier jaar later het marxistisch getinte werk *Social Justice and the City* op de markt verscheen. In deze nieuwe oriëntatie van de moderne geografie werden geografische thema's aan de hand van het historisch materialisme vertaald, politiek-economische ontwikkelingen vormden een richtpunt voor de stedelijke geografie en de stedelijke ruimte liet toe klassenconflicten uit te tekenen. In tegenstelling tot LEBEVRE, bleef de ruimte in deze fase van het geografisch denken vooral nog een passief element gestuurd door de kapitalistische productiewijze. Vooral het structuralistisch neomarxisme kende een grote aanhang bij geografen die de marxistische politieke economie probeerden te koppelen aan de humane geografie.

Op het einde van de jaren zeventig rees er echter kritiek op de structuralistische neomarxistische benadering van de stedelijke ruimte. In dit discours bleef de ruimte een medium waardoor de politieke economie zich verder kon ontplooiën. De ene zag een meer dialectische wederzijdse beïnvloeding van ruimte en samenleving, terwijl andere critici de introductie van de ruimte in het marxistisch denken aanvoelden als een degeneratie van de theorie. Ondanks deze tegenreacties, bleef de neomarxistische geografie overeind, vooral dankzij het gewijzigde inzicht dat de ruimte niet enkel een sociale creatie is maar ook een schepper van sociale relaties.

'The analysis of spatial structure is not derivative and secondary to the analysis of social structure, as the structuralist problematic would suggest: rather each requires the other. ... Spatial structures cannot be theorized without social structures, and vice versa and social structure cannot be practised without spatial structures and vice versa.' (GREGORY, in SOJA, 1989).

Gregory pleitte voor een emancipatorische vorm van geografische verklaring samengesteld uit structurele factoren en tegelijkertijd een reflectie van deze sociaal-structurele verklaring op de concrete interactieprocessen. Het opleggen van een historisch materialisme aan de stedelijke geografie was onvoldoende om deze tweespalt van enerzijds sociale formatie en anderzijds sociale interactie te vatten. Er was nood aan een historisch-geografisch materialisme. Het orthodox marxisme bleef halsstarrig voor zich uitstaren om het belang van het ruimtebegrip te weren. Er waren dus moedige denkers nodig die het traditionele marxisme durfden overhoop halen om het ruimtebegrip op gelijke voet met het tijdsbegrip binnen te brengen. Een groepje links georiënteerde kritische wetenschappers luidden een derde fase in van de liefde-haatverhouding tussen de moderne geografie en het marxisme. SOJA noemt deze periode voorzichtig 'the postmodernization of Marxist geography'.⁶

6. Voorzichtig, want sommige voortrekkers van deze vernieuwde stroming weigeren het etiket te dragen van 'postmodernist'. David HARVEY noemt zichzelf bijvoorbeeld een antipomo.

8. Postmoderne neomarxistische geografie

Deze herinterpretatie van de geografie in het maatschappelijk denken zit nog in een moeilijke fase. Ruimte plaatsen naast en verbonden met het tijdsdenken betekent een vervaging van de disciplinaire grenzen en het introduceren van een relatief flexibel denken over een studieobject. De nieuwe ideeën zijn niet in enkele zinnen te vatten, de bronnen liggen erg verspreid en de weerstand die geboden wordt door zowel het neomarxisme als door de stedelijke sociologie brengt ernstige vertraging met zich mee. De strijd speelt zich vooral af rond de bekommernis of er een brug mogelijk is tussen de theorie van het concrete, de stedelijke sociologie gebaseerd op de Chicagoschool en het universeel marxistisch ideeëngoed. Daarnaast bestaat er bij de stedelijke sociologen de vrees hun eigen discipline te ondermijnen wanneer ze zich zouden inlaten met de verruimtelijking van de stedelijke sociologie. Peter SAUNDERS bond de strijd aan met de kritische geografen.

'Ever since the work of Robert Park early in this century, urban sociologists have been developing theoretical insights which have been undermined by the insistent attempt to mould them to a concern with space. It is time to put space in its place as a contingent factor to be addressed in empirical investigations rather than as an essential factor to be theorized in terms of its generalities ...' (SAUNDERS, in SOJA 1989).

Manuel CASTELLS die zich oorspronkelijk nogal ongemakkelijk voelde in de verruimtelijking van de stedelijke sociologie, wijzigde zijn standpunt. Hij bouwde de fundamenteën voor de brug tussen beide denkrichtingen door een relativiseringsbeweging van beide benaderingen van de stedelijke ruimte. Zowel de theorieën die voortvloeiden uit de Chicagoschool als de neomarxistische structuralistische geografie noemde hij 'een fetisjisme van de ruimte'. Het bijeenbrengen van beide benaderingen in een wederzijdse dialoog, een socioruimtelijke dialectiek, zou een realistischer beeld scheppen van de interactie tussen veranderende sociale structuren en stedelijke conflicten.

In deze eindeloze strijd ziet SOJA een nieuw licht in wat hij noemt 'de flexibele specialisatie'. Deze stroming probeert weerstand te bieden aan pragmatisch en categorisch denken en op een creatieve wijze te combineren van het schijnbaar niet-combineerbare. De flexibele specialisatie wijst totalitaire discours af, zowel deze van de moderne sociologie als deze van het historisch of geografisch determinisme. Afbraak van deze totalitaire discoursen is echter niet voldoende. Deze deconstructie moet gepaard gaan met een poging theorie op te bouwen waarin alle machtsrelaties naar voor komen, van de machtsrelaties van de grote strategieën tot de kleine tactieken van de habitat. Empirisch onderzoek op lokaal niveau heeft daarbij een grote waarde zolang het maar samengaat met ruimtelijke theorievorming. Een nieuwe vorm van 'cognitive mapping' moet ontwikkeld worden, een nieuwe zienswijze die de creatie bemoedigt van een gepolitiseerd ruimtelijk bewustzijn waaruit een radicale ruimtelijke praktijk voortvloeit (SOJA, 1989).

9. Co-optcity: de verruimde stedelijke criminologie

De twee criminologische discoursen (deze van de omgevingscriminologie gesteund op het ideeëngoed van de Chicagoschool en dat van de neomarxistische geografie) die hierboven werden uitgetekend, dienen niet louter als illustratie voor de toenevende aandacht voor de ruimte. Deze twee benaderingen samen maken de weg vrij voor een interdisciplinaire aandacht voor de stedelijke ruimte en haar sociale conflicten, bevrijd van het omklemmende veiligheidsdiscours. Een studie van interactieprocessen in de kleine kern brengt niet enkel tekens naar boven van een globale dynamiek die een verdichting vindt in een bepaalde lokaliteit maar het toont ook aan dat de interactie in die kleine kern macroprocessen kan beïnvloeden, bijvoorbeeld door sociale bewegingen die de kracht in zich dragen een maatschappelijke richting (tijdelijk) te wijzigen. Het omklemmende veiligheidsdiscours dat de criminoloog ertoe dwingt om binnen de eigen discipline een verklaring te zoeken voor stedelijke conflicten, allereerst door er een definitie aan te geven die past binnen het criminologisch onderzoeksterrein, kan hier doorbroken worden.

Het begrip 'stedelijke conflict' werd bewust nog niet inhoudelijk omschreven omdat de betekenis afhankelijk is van de denkrichting die we kiezen. Elke discipline en elke stroming binnen deze discipline zal een andere definitie geven van conflicterende bewegingen die *een* stad tot *die* stad maken. De omgevingscriminologie definieert stedelijke problemen als lokale sociale conflicten. De architectuur ziet stedelijke problemen eerder als een discrepantie tussen de betekenis van de gebouwde omgeving en de sociale functie van die omgeving.⁷ Een traditioneel marxistisch georiënteerde sociale wetenschapper ziet de conflictueuze situatie gegroeid uit de onderdrukking van een arbeidersklasse. Deze visies op zich zijn met één argument weerlegbaar omdat (en hier verwijzen we terug naar ons spinnenweb) de definities elkaar doorkruisen in een netwerk van differentiële sociale conflicten. Een interdisciplinaire benadering is dus niet enkel noodzakelijk om een oplossing te vinden voor sociale conflicten maar ook om deze conflicten te definiëren, af te bakenen. Een interdisciplinaire benadering voorkomt het gevaar van net-widening van een één-dimensionaal gedefinieerd probleem. Daarmee bedoelen we dat wanneer een fenomeen benaderd wordt door één discipline vanuit de eigen begrensde gedachtegang, deze discipline ook de neiging toont alles te kunnen vatten. Nemen we bijvoorbeeld normoverschrijdend gedrag van jongeren. De traditionele criminologie heeft een fictieve categorie gecreëerd van mensen jonger dan 18 jaar. Wanneer deze categorie afwijkend gedrag vertoont, heet dit 'jeugddelinquentie'. Hoewel deze groep bestaat uit een diversiteit van persoonlijkheden die een eigen levenservaring hebben, die een eigen netwerk van subculturen beleven, die met andere woorden een eigen verhaal met zich meedragen, worden ze toch als één probleem benaderd. Deze eenzijdige definiëring van afwijkend gedrag door de wettelijke categorie van min-

7. Ik denk aan LE CORBUSIER, die klassenconflicten wou oplossen door een homogenisering van de woonomgeving voor alle socio-economische klassen.

derjarigheid, bevat *in se* al een etikettering van een groep, wat ook aanleiding geeft tot een bijzondere benadering van het jongerenprobleem.⁸

Deze vraag naar interdisciplinaire afbakening en benadering van stedelijke conflicten brengt ons terug bij de structuratietheorie van GIDDENS. Zoals we in het begin van de paper reeds hebben geschetst kan deze theorie als leidraad dienen bij het bijeenbrengen van de algemene ruimtelijke dimensie en de specifiek ruimtelijke dimensie van de samenleving. 'The locale' refereert enerzijds naar het gebruik van de ruimte als instrument voor interactie en anderzijds naar de sociale interactie als determinant van de ruimtelijke context. Deze settings van sociale interactie, die bij de bestudering ervan het centrum vormen, dragen in zich de krachten die aan het werk zijn in de ruimere omgeving, de periferie, de stad, de regio, het continent. Een eerste taak bestaat erin een interdisciplinaire afbakening te maken van stedelijke conflicten. Deze afbakeningen mogen niet vaststaand en onomkeerbaar zijn, het zijn voorlopige inzichten op voorlopige toestanden van de stedelijke ruimte. Om de stedelijke ruimte te vatten verwijzen we naar de flexibele specialisatie. Elke discipline die raakvlakken heeft met ruimte, kan een bijdrage leveren om de neerslag te zien van socio-economische en politieke ontwikkelingen op globaal en lokaal vlak, de sociale conflicten die eruit voortvloeien maar ook de sociale interactie tussen de individuen, groepen, culturen die de macro-bewegingen in de lokale ruimte bijsturen.

In dit pleidooi voor een interdisciplinaire benadering van stedelijke conflicten, is er een belangrijke vraag onbeantwoord gebleven. Heeft de criminoloog nog een plaats aan de dis? Ongetwijfeld.

Een eerste taak van de criminoloog bestaat uit de ontlabelling/ontetikettering⁹ van wat in het veiligheidsdiscours als delinquent en bedreigend gedrag wordt bestempeld voor een evenwichtig stadsleven. Ik denk bijvoorbeeld aan de veel voorkomende vraag in bevolkingsonderzoeken 'hangen er in uw buurt jongeren rond op straat?' Een vraag die impliciet het etiket 'deviant' opkleeft voor het louter aanwezig zijn in een publieke ruimte. Cultuurwetenschappers zouden dit gedrag zien als een culturele eigenheid van een gemeenschap met een sterke sociale cohesie. Een ander

8. De reactie op jeugddelinquentie varieert dan van een *zero-tolerance*-benadering tot plaatsing in een heropvoedingsinstelling of een uitgebreid gamma aan alternatieve sancties.

Een ander voorbeeld van disciplinaire net-widening uit de praktijk genomen was een discussie tussen een planoloog die op de Dienst Huisvesting werkt en mij. Op een studiedag over wonen raakten we in discussie over het feit dat permanente campingbewoners moeten verhuizen sinds het nieuwe Campingdecreet het wonen op campings verbiedt. Een enquête bij de bewoners toonde echter aan dat ze heel tevreden zijn en vooral het groen en de rust apprecieerden. Mijn reactie was: waarom mogen bemiddelde mensen hun villa neerplanten midden in de bossen terwijl de lagere klassen daar geen recht op hebben. De campings zijn er toch en dan blijven ze in de winter ook bewoond. De planoloog antwoordde verontwaardigd: 'Je bent geen planoloog dus kan je dat niet begrijpen'. Natuurlijk begrijp ik wel dat dit een regeling is van ruimtelijke ordening, maar ik zocht niet naar een wettelijke basis maar wel naar een reden waarom sommige mensen uitgesloten worden van een vrije keuze.

9. Ontlabelling/Ontetikettering heeft een diepere betekenis dan enkel de term schrappen uit het discours. Het gaat gepaard met enerzijds een herkenning en anderzijds een afbouw van de betekenis die achter het label schuilgaat.

voorbeeld is de term 'georganiseerde criminaliteit' die in de taal van de criminoloog duidt op alles wat niet beantwoordt aan de conventionele normen van het westers economisch systeem. Wanneer we dezelfde term voorleggen aan antropologen, maken deze het onderscheid tussen crimineel gedrag enerzijds en informele economie als overlevingsstrategie van sociaal uitgesloten groepen anderzijds. Pas dan kunnen de oorzaken van deze sociale conflicten geduid worden, wanneer het etiket dat aanstuurt op preventie of repressie gedeconstrueerd is.

Waar andere disciplines blind voor zijn, kan door een criminoloog geduid worden. Sommige stedelijke criminologen hebben oog voor uitsluitingsmechanismes die in de stedelijke omgeving rondwaren. Ik denk aan een architectuur die sociale uitsluiting in haar voegen draagt, een informele economie die wijst op een economisch systeem dat aanzet tot overlevingsstrategieën in de marge, de representatie van de vrouw als consument en consumptieproduct in het stadsbeeld. De criminoloog moet de normaliteit van uitsluiting-insluiting die gecreëerd wordt door socio-economische ontwikkelingen in de stad en die gepercipieerd wordt als eigen aan het dagelijkse leven, duiden als een problematisch stedelijk conflict. Het zijn die subjecten die als een risico bestempeld worden in het veiligheidsdiscours die lijden onder de uitsluitingsmechanismen die de stedelijke ruimte in zich draagt en het zijn die uitgesloten groepen die doorheen de criminologie aandacht moeten krijgen.

Samenvattend kunnen we stellen dat een verruimde stedelijke criminologie de taak heeft om het veiligheidsdiscours te ontmaskeren en te deconstrueren en de ware problemen van de stedelijke ruimte bloot te leggen voor verder onderzoek.

De criminoloog die niet overtuigd is van deze interdisciplinaire wending, moet zich misschien eens bezinnen over de volgende gedachte: extreem-rechtse groeperingen vinden een legitimatie voor hun ideeën van insluiting-uitsluiting in het veiligheidsdiscours. De criminoloog legt, als wetenschappelijk gewicht, de normen vast van dit discours. Doorheen het theoretisch en empirisch onderzoek bepalen wij de plaats, het tijdstip, de producent en het slachtoffer van onveiligheidsgevoelens ... en gooien het daarna voor de leeuwen. We laten ons toch niet verder voor dat karretje spannen...?!

Bibliografie

BRUNT, L., *Stad*, Amsterdam, uitgeverij Boom, 1996.

CRAIB, I., *Anthony Giddens*, Londen, Routledge, 1992.

DICKENS, P., *Urban Sociology. Society, Locality and Human Nature*, New York, Harvester Wheatsheaf, 1990.

ERICSON, R. en CARRIERE, K., *The fragmentation of Criminology*, in NELKEN, D. (ed.), *The futures of Criminology*, Londen, Sage Publications, 1994.

FELSON, M., *Routine Activities and Crime Prevention in the Developing Metropolis*, in HENRI, S. en EINSTADTER, W. (eds.), *The Criminology Theory Reader*, New York, New York University Press, 1998.

FELSON, M., *Routine Activities and Crime Prevention in the Developing Metropolis*, *Criminology*, 1987, Vol. 25, 4, 911–931.

FINCHER, R. en JACOBS, J. (eds.), *Cities of Difference*, New York, The Guilford Press, 1998.

FINSCHLER, R., *Strategy and History in Professional Practice, Planning a world Making*, in LIGETT en PERRY (eds.), *Spatial Practices*, Londen, Sage Publications, 1995.

HAMNETT, C., *Area-based explanations: a critical appraisal*, in HERBERT, D. en SMITH, D. (eds.), *Social Problems and The City, Geographical Perspectives*, Oxford, Oxford University Press, 1979.

JARVIS, B., *Postmodern Cartographies. The geographical imagination in Contemporary American Culture*, Londen, Pluto Press, 1998.

KURTZ, L., *Evaluating Chicago Sociology. A guide to the literature, with an annotated bibliography*, Chicago, The University of Chicago Press, 1984.

LEFEBVRE, H., *La Pensée marxiste et la ville*, Parijs, Casterman, 1972.

LIPPENS, R., *Grenze/n/loze Kriminologie*, Gent, Academia Press, 1998.

SHAW, C. *et al.*, *Delinquency Areas*, Chicago, The University of Chicago Press, 1929.

SIBLEY, D., *Geographies of Exclusion: Society and Difference in the West*, Londen, Routledge, 1995.

SMITH, M., *City, State and Market. The Political Economy of Urban Sociology*, Cambridge, Blackwell, 1988.

SMITH, S., *Crime, Space and Society*, Cambridge, Cambridge University Press, 1986.

SOJA, E., *Postmodern Geographies. The reassertion of Space in Critical Social Theory*, Londen, Verso, 1989.

VAN SOOMEREN, P., De Chicagoschool revisited, *Justitiële Verkenningen*, 1991, jrg. 17, nr. 9.